

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ
СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему «Проблеми та перспективи реінтеграції ветеранів та демобілізованих
осіб у територіальних громадах»

Виконав: студентка групи СЗ-21-1 _____

Спеціальність 232 «Соціальне
забезпечення»

Денисовська В.А.

Керівник: к.держ.упр., доцент

Черба В.М.

Рецензент: Липка Ю.Б., начальник
соціально-гуманітарного відділу
виконавчого комітету Царичанської
селищної ради

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ
СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет Економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра Соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти Бакалавр
Спеціальність 232 Соціальне забезпечення

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Денисовської Владислави Анатоліївни

1. Тема роботи «Проблеми та перспективи реінтеграції ветеранів та демобілізованих осіб у територіальних громадах»

керівник роботи Черба В.М. к.держ.упр., доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики,

затверджена наказом УМСФ від “ _____ ” _____ 20__ р. № _____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи 1. Чинні нормативно-правові акти щодо ветеранів та демобілізованих осіб; 2. Статистичні дані Національної сервісної служби України, Державної служби України; 3. Звіти громадських організацій; 4. Матеріали періодичних та інтернет-видань

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні та правові засади реінтеграції ветеранів і демобілізованих осіб;

2. Аналіз стану реінтеграції ветеранів та демобілізованих осіб у територіальних громадах України;

3. Напрями вдосконалення системи допомоги ветеранам та демобілізованим особам;

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень) 2 таблиці, 4 рисунки. 6.

Дата видачі завдання “ _____ ” _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та закріплення теми кваліфікаційної роботи	грудень 2024 р. – січень 2025 р.	Виконано
2.	Збір та обробка літературних джерел за темою дослідження	січень 2025 р.	Виконано
3.	Складання плану роботи	січень 2025 р.	Виконано
4.	Написання основних розділів роботи	січень – травень 2025 р.	Виконано
5.	Консультації з науковим керівником	згідно з графіком консультацій	Виконано
6.	Оформлення кваліфікаційної роботи, надання її науковому керівнику, отримання відгуку	червень 2025 р.	Виконано
7.	Підготовка доповіді та демонстраційних матеріалів до роботи	червень 2025 р.	Виконано
8.	Здача кваліфікаційної роботи на кафедрі	червень 2025 р.	Виконано
9.	Захист роботи	червень 2025 р.	

Студент

(підпис)

Денисовська В. А.

(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

Черба В. М.

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ
СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ

Денисовська В. А. Проблеми та перспективи реінтеграції ветеранів та демобілізованих осіб у територіальних громадах

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, 3 розділів, висновків. Робота викладена на 37 сторінках, містить 2 таблиці, 4 рисунки, 1 сторінку додатків. Список використаних джерел містить 20 найменувань.

Зміст анотації:

У роботі досліджуються проблеми та перспективи реінтеграції ветеранів і демобілізованих осіб у територіальні громади України. Актуальність теми зумовлена наслідками збройного конфлікту, зростанням кількості учасників бойових дій та необхідністю їх повноцінного повернення до мирного життя. У дослідженні проаналізовано сучасний стан державної та місцевої політики у сфері соціального захисту ветеранів, вивчено існуючі механізми підтримки, включно з психологічною допомогою, працевлаштуванням, забезпеченням житлом та доступом до медичних послуг. Особливу увагу приділено ролі територіальних громад у створенні сприятливих умов для інтеграції ветеранів у соціальне середовище. Автором висвітлено ключові виклики, з якими стикаються колишні військовослужбовці, а також запропоновано шляхи удосконалення міжвідомчої співпраці, розбудови інфраструктури підтримки та розвитку ветеранських ініціатив на місцевому рівні. Реалізація запропонованих рішень сприятиме підвищенню якості життя ветеранів, їхній соціальній стабільності та зміцненню громад.

Ключові слова: *ветерани, демобілізовані особи, реінтеграція, територіальні громади, соціальна адаптація, державна політика, підтримка ветеранів, психологічна допомога, соціальний захист.*

ABSTRACT

Denysovska V. A. Problems and Prospects of Reintegration of Veterans and Demobilized Persons in Territorial Communities

Qualification paper for obtaining the Bachelor's degree in specialty 232 "Social Security". University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The qualification paper consists of an introduction, 3 chapters, and conclusions. The work is presented on 37 pages, contains 2 tables, 4 figures, and 1 page of appendices. The list of references includes 20 sources.

Abstract content:

The paper explores the problems and prospects of reintegration of veterans and demobilized individuals into the territorial communities of Ukraine. The relevance of the topic is driven by the consequences of armed conflict, the increasing number of combatants, and the need for their full return to peaceful civilian life. The study analyzes the current state of national and local policies in the field of social protection for veterans and examines existing support mechanisms, including psychological assistance, employment, housing provision, and access to healthcare. Special attention is paid to the role of territorial communities in creating favorable conditions for veterans' integration into the social environment. The author highlights the key challenges faced by former military personnel and proposes ways to improve interagency cooperation, build support infrastructure, and develop veteran initiatives at the local level. Implementation of the proposed recommendations will contribute to improving the quality of life of veterans, their social stability, and the strengthening of communities.

Keywords: veterans, demobilized persons, reintegration, territorial communities, social adaptation, state policy, veteran support, psychological assistance, social protection.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1 РОЗДІЛ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВETERANІВ І ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ	9
1.1 Поняття «реінтеграція» ветеранів та демобілізованих осіб в наукових дослідженнях	9
1.2 Нормативно-правове забезпечення реінтеграції ветеранів в українському законодавстві	12
1.3 Закордонний досвід реінтеграції ветеранів	15
2 РОЗДІЛ АНАЛІЗ СТАНУ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВETERANІВ ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ	18
2.1 Динаміка чисельності ветеранів та демобілізованих осіб в Україні	18
2.2 Територіальний аналіз процесу реінтеграції ветеранів: ситуація в областях України	21
2.3 Стан реінтеграції українських ветеранів та демобілізованих осіб за кордоном	24
3 РОЗДІЛ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДОПОМОГИ ВETERANАМ ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИМ ОСОБАМ	28
3.1 Перспективи розвитку державної політики реінтеграції в Україні	28
3.2 Перспективи вдосконалення механізмів підтримки ветеранів у громадах	30
3.3 Міжнародний досвід як орієнтир для вдосконалення української системи підтримки ветеранів	33
ВИСНОВОК	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37
ДОДАТКИ	40

ВСТУП

Актуальність теми. Питання реінтеграції ветеранів і демобілізованих осіб набуло важливого значення в державній політиці багатьох країн по всьому світу протягом останніх десятиліть. Розробка комплексних підходів, координованих систем підтримки та постійного покращення соціальних послуг необхідні у відповідь на зростання кількості учасників бойових дій, повернення військовослужбовців до мирного життя після служби або бойових дій і адаптацію до нових соціальних умов. Реінтеграція — це не просто повернення до нормального життя. Це система взаємодій між державою, громадою, суспільством і самими ветеранами. Мета реінтеграції полягає в тому, щоб ветерани могли повністю включитися в соціальні, культурні та професійні сфери.

Мета і завдання роботи. Метою дослідження є вивчення проблем і перспектив реінтеграції ветеранів і демобілізованих у територіальних громадах України, використовуючи досвід, отриманий в Україні та за кордоном. Дослідження стосується системи правових, організаційних і практичних механізмів, які використовуються для підтримки ветеранів у територіальних громадах. Основні цілі дослідження полягали в тому, щоб з'ясувати, що таке «реінтеграція» в науковій літературі, дослідити закони, які регулюють реінтеграцію в Україні, вивчити досвід реінтеграції ветеранів у інших країнах, оцінити поточний стан реінтеграції ветеранів у територіальних громадах, визначити проблеми, з якими стикаються при впровадженні програм підтримки на місцевому рівні та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення політики.

Для досягнення мети необхідно виконати такі завдання як:

- охарактеризувати сутність поняття "реінтеграція ветеранів та демобілізованих осіб" — розглянути зміст терміна в науковій та правовій літературі, визначити ключові етапи й напрями цього процесу.

- проаналізувати нормативно-правову базу України, що регулює процес реінтеграції ветеранів та демобілізованих осіб — звернути увагу на державні програми, законодавчі ініціативи та місцеві стратегії.

- визначити основні соціальні, економічні, психологічні та інституційні проблеми, з якими стикаються ветерани в територіальних громадах — включити реальні приклади або результати соціологічних досліджень.

- проаналізувати роль органів місцевого самоврядування, соціальних служб та громадських організацій у процесі підтримки та реінтеграції ветеранів — оцінити ефективність співпраці між ними.

- виявити ключові потреби ветеранів та демобілізованих осіб у громадах — житло, робота, медична та психологічна допомога, освіта, адаптація в новому соціальному середовищі.

- дослідити перспективи вдосконалення реінтеграційної політики в умовах розвитку територіальних громад — розглянути потенціал децентралізації, можливості для створення нових локальних ініціатив і програм.

- запропонувати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності процесу реінтеграції ветеранів на місцевому рівні — з урахуванням українського контексту, європейського досвіду та потреб громад.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес реінтеграції ветеранів і демобілізованих у соціальне середовище є.

Предметом дослідження являються проблеми та перспективи реінтеграції ветеранів та демобілізованих осіб у територіальних громадах

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез наукової літератури, системний підхід, структурно-логічне узагальнення, статистичний аналіз, порівняльний і нормативно-правовий аналіз, методи графічного подання даних. У другому розділі розглядаються методи та темпи реінтеграції в територіальних громадах України. Це включає статистику ветеранів, ситуацію в регіонах і досвід українських ветеранів за кордоном. Для глибшого аналізу

використано також контент-аналіз матеріалів відкритих джерел, звітів громадських організацій, що дозволило виявити реальні проблеми, з якими стикаються ветерани під час повернення до мирного життя. Методи графічного подання забезпечили наочність при відображенні динаміки змін та дозволили чітко структурувати емпіричні дані.

Практичне значення. Таким чином, реінтеграція ветеранів і демобілізованих осіб є складним процесом на багатьох рівнях і потребує чіткої законодавчої бази, злагодженої взаємодії між відомствами, активної участі громади та інтеграції найкращих зарубіжних практик. Комплексне наукове дослідження цієї теми допоможе створити більш ефективну державну політику та вдосконалити місцеві програми підтримки ветеранів, що особливо важливо в умовах трансформації українського суспільства.

Інформаційна база дослідження. Потрібно узагальнити теоретичні та практичні підходи до реінтеграції, дослідити національну нормативно-правову базу та порівняти її з міжнародними досягненнями, а також визначити найкращі шляхи розвитку системи підтримки ветеранів, з особливим акцентом на рівні територіальних громад.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 37 сторінок, включає 2 таблиці та 4 рисунки, 1 додаток. Список використаних джерел містить 20 найменувань.

1 РОЗДІЛ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ І ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ

1.1 Поняття «реінтеграція» ветеранів та демобілізованих осіб в наукових дослідженнях

В сучасних соціогуманітарних науках важливим об'єктом дослідження є питання реінтеграції ветеранів і демобілізованих осіб. Збройні конфлікти, включно з останніми в Україні, лише підкреслили важливість цієї проблеми, оскільки вони загострили необхідність системи підтримки людей, які повертаються до цивільного життя після закінчення військової служби.

Реінтеграція – це складний процес адаптації, який охоплює психологічне, соціальне, економічне та правове включення тих, хто служив у війні, у життя громади. Наукові дослідження приділяють значну увагу цьому поняттю, зосереджуючись на розробці ефективних моделей для його реалізації. Для життя кожної людини та загального функціонування суспільства важливим процесом є соціальна інтеграція. Здатність взаємодіяти з іншими, створювати зв'язки, досягати своїх цілей і підтримувати своє ментальне та фізичне здоров'я пов'язані з соціальною інтегрованістю. «Соціальне виключення» — це коли людину чи соціальну групу ігнорують через те, що вони вважаються «ненормальними» суспільством. Це протилежне явищу соціальної інтеграції. На шляху до реінтеграції колишні військові у цивільному житті стикаються з багатьма проблемами. Серед них житло або переміщення, проблеми з психічним і фізичним здоров'ям, безробіття, відсутність доступу до освіти та перекваліфікації, проблеми у відносинах з близькими, а також стигматизація та соціальна ізоляція. Таким чином, реінтеграція є двостороннім процесом: людина, яка адаптується до

суспільства, і суспільство, яке допомагає або перешкоджає цьому переходу. Без допомоги в цьому процесі ветерани та ветеранки можуть стати «соціально виключеними», а коли в суспільстві є багато маргіналізованих людей, зростає ризик внутрішніх конфліктів, що дестабілізує його загалом. Ми обрали шість блоків, які відображають різні етапи реінтеграції ветеранів і ветеранок і включають різні види державної підтримки: звільнення з військової служби, відновлення здоров'я та стабілізація психологічного стану, протезування та ортезування, адаптація до професійної освіти, працевлаштування та загальне благополуччя. Наразі існує проблема з визначенням орієнтовного періоду, необхідного для реалізації державної підтримки по кожному напрямку. Це пов'язано з тим, що ні в сучасних дослідженнях досвіду ветеранів і ветеранок, ні в нормативно-правовій базі не визначено орієнтовний період, необхідний для реінтеграції в цілому та кожного етапу.

Реабілітація та відновлення фізичного здоров'я є важливими компонентами повернення ветеранів і ветеранок до цивільного життя. На цьому етапі оформлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни також може стати перешкодою для отримання державних послуг частиною ветеранів і ветеранок. Після завершення війни комісія МСЕК визначає статус особи з інвалідністю. Якість організації, ефективність і контроль роботи комісії мають вирішальне значення для процесу переходу ветерана до цивільного життя. Часто саме структура робочої структури визначає загальне враження про роботу відомства в цілому. На шляху реінтеграції відповідний структурний підрозділ міністерства або структура, що знаходиться в прямому підпорядкуванні міністерства (фонди, служби, агенції), задіюється відповідно до потреб ветерана або ветеранки. До таких структур належать Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю, який гарантує ветеранам безкоштовне протезування та ортезування за новітніми технологіями та технологіями, які в Україні недоступні (Порядок забезпечення виробів підвищеної функціональної ефективності).

Пенсійний фонд України виплачує пенсії, довічні грошові утримання та підвищення до них. Міністерство соціальної політики України забезпечує соціальний захист осіб з інвалідністю та професійну адаптацію військовослужбовців, які звільняються та звільнених з військової служби, і Пенсійний фонд України виплачує пенсії. Адаптація до професії та освіти є наступним етапом реінтеграції. Це тісно пов'язано з психологічним здоров'ям і інтеграцією в суспільство.

Перекваліфікація, тобто отримання освіти або навчання певним професійним навичкам, може бути важливим кроком для ветерана або ветеранки на шляху до працевлаштування. Для здобуття професійно-технічної та вищої освіти ветеранами війни та учасниками бойових дій Міністерством освіти і науки України (Міністерство освіти і науки України, 2022). Крім того, ця функція частково покладається на Державну службу зайнятості та здійснюється через ваучери, які забезпечують:

- навчання учасникам бойових дій, отримання робітничої професії, підготовку за спеціальністю, отримання ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра за іншою спеціальністю;
- підготовку на наступному рівні вищої освіти, крім третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищ. Перекваліфікація ветеранів і ветеранок має призвести до трудової зайнятості;

Цей етап має вирішальне значення для подальшої фінансової спроможності ветеранів і ветеранок, а також для їх завершення реінтеграції в цивільне життя. Загалом держава виконує різні функції в процесі реінтеграції, і працевлаштування не є єдиним етапом. Наступним кроком для підтримки ветеранів є система заходів, спрямованих на загальне благополуччя. Цей етап продовжується протягом усього життя ветерана або ветеранки. До цього розділу можна включити перелік державних програм допомоги ветеранам, спрямованих на забезпечення гідного життя ветеранів.

Таким чином, наукові джерела описують реінтеграцію ветеранів і демобілізованих осіб як комплексний процес повернення до нормального

соціального функціонування. Дослідження показують, наскільки важлива міжсекторальна взаємодія, яка включає державу, громади, експертів і самих ветеранів, щоб створити сприятливе середовище для адаптації. Дієві програми підтримки враховують соціальний і особистий контекст після теоретичного осмислення цієї ідеї [8].

1.2 Нормативно-правове забезпечення реінтеграції ветеранів в українському законодавстві

Одним із основних напрямків соціальної політики України є реінтеграція ветеранів у мирне життя, оскільки благополуччя ветеранів і стійкість суспільства в цілому залежать від успішного повернення їх до громади. У відповідь на зростання кількості учасників бойових дій держава поступово створює нормативно-правову базу, яка охоплює різні частини реінтеграції, від соціального захисту до адаптації до роботи. Необхідність законодавчої підтримки пов'язана не лише з обсягом збройного конфлікту; насамперед це пов'язано з необхідністю створити комплексний план реінтеграції, який охоплює всі етапи повернення ветеранів до цивільного життя.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» є основним законодавчим актом, який регулює права та гарантії ветеранів. Закон спрямований на захист ветеранів війни шляхом:

- створення належних умов для здоров'я та активного довголіття; організація соціальних та інших видів обслуговування;
- зміцнення матеріально-технічної бази закладів і служб, а також підготовки відповідних спеціалістів;
- надання пільг, переваг і соціальних гарантій у процесі трудової діяльності відповідно до професійної кваліфікації ветеранів війни;

- та надання соціальних гарантій:

Він визначає статус ветерана та список соціальних гарантій, включаючи медичне обслуговування, першочергове працевлаштування, житло, право на освіту та перекваліфікацію. У цьому законі передбачається не лише фінансова підтримка, але й інструменти для соціального включення, такі як адаптація до мирного життя, участь у громадах і залучення до суспільно корисної діяльності. Це створює основу для реінтеграційних механізмів [1]. Можна включити витяги з конкретних статей, що регулюють соціальну та професійну адаптацію, саме в його рамках. Інші законодавчі акти, які детально описують напрями реінтеграційної політики, також мають вирішальне значення. Наприклад, Закон України «Про соціальні послуги» визначає підхід до надання допомоги на основі індивідуального плану, що особливо важливо для ветеранів, які потребують різного типу підтримки, від психологічної до юридичної [2]. Соціальний захист військовослужбовців — це діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, які гарантують реалізацію конституційних прав і свобод військовослужбовців, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до їх службової діяльності, їх статусу в суспільстві та підтримку соціальної стабільності в військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, старості та інших випадків, передбачених законом. Постанови Кабінету Міністрів України доповнюють законодавство конкретними інструментами, наприклад, програмами зайнятості, механізмами реабілітації, доступом до пільгового кредитування та програмами навчання. Завдяки цьому проводяться реальні кроки, щоб допомогти ветеранам повернутися до повноцінного життя в громаді.

Міністерство у справах ветеранів України, яке було засновано у 2019 році, відіграє важливу роль у проведенні та координації реінтеграційної політики. Розробка та реалізація стратегічних документів є основним

завданням його роботи, а також узгодження роботи всіх структур, які беруть участь у підтримці ветеранів. Зокрема, важливим є документ під назвою «Стратегія розвитку системи реінтеграції ветеранів до 2030 року», який передбачає створення ефективної моделі міжвідомчої співпраці, створення інститутів ветеранських просторів, підтримку громадських ініціатив і гарантування переходу від військової служби до цивільного життя. У цьому контексті можна згадати стандарти взаємодії на рівні громади чи правила, що регулюють діяльність місць для ветеранів. Якщо реінтеграція справді відбувається на рівні територіальних громад, зусиллям органів місцевого самоврядування варто приділити особливу увагу [3].

У процесі децентралізації громади отримали повноваження впроваджувати соціальні програми, співпрацювати з ветеранськими організаціями та створювати місця для підтримки ветеранів. Місцеві програми повинні враховувати потреби конкретної громади та надавати послуги в сферах освіти, охорони здоров'я, праці та дозвілля, згідно з законодавством. У результаті можна запропонувати індивідуальний підхід і підвищити ефективність реінтеграції на місцях.

Таким чином, законодавство щодо реінтеграції ветеранів поступово вдосконалюється в Україні та охоплює різні рівні, від загальнодержавного до місцевого. Закони, які забезпечують соціальний захист, є основою, але важливим є те, як вони виконуються через підзаконні акти та діяльність профільних інституцій. Успішна реінтеграція ветеранів залежить не лише від надання пільг, це вимагає комплексного підходу, який включає правову підтримку, адаптаційні програми та взаємодію між різними сторонами. Удосконалення цієї системи є життєво важливим для створення суспільства, яке є стійким і інклюзивним.

1.3 Закордонний досвід реінтеграції ветеранів

Люди кардинально змінили своє життя під час відкритої агресії Росії в Україні. Багато з них приєдналися до Захисників і Захисниць, залишили свої домівки або переїхали за межі країни. Багато держав, які брали участь у військових конфліктах, стикаються з проблемою реінтеграції ветеранів. На державному та місцевому рівнях у кожній з цих країн розробляються різні методи реалізації програм реінтеграції ветеранів, а також розробляються плани повернення військових до повноцінного цивільного життя в сім'ях і громадах. Таким чином, це стосується як фізичної, так і психологічної реабілітації ветеранів, а також їх повного соціального включення в життя своїх громад. Незважаючи на те, що всі погоджуються, що реінтеграція ветеранів і ветеранок військової служби до цивільного суспільства повинна відбуватися впорядкованим і цивілізованим способом, цього досі не досягнуто. Незважаючи на те, що всі розуміють, що реінтеграція ветеранів військової служби до цивільного суспільства має відбуватися впорядкованим і цивілізованим способом, досі бракує теоретичного осмислення та засобів забезпечення [10].

За останніми офіційними даними в Україні понад 770 тисяч людей отримали статус учасника бойових дій. Загалом 1,2 млн осіб є ветеранами війни. На кінець війни кількість ветеранів і членів сімей загиблих може зрости до 5 млн осіб, як прогнозують експерти. У кожній країні є особливості реінтеграції ветеранів у суспільство. Це залежить від низки факторів на макро-, мезо- та мікрорівнях, включаючи економічний і соціальний розвиток країни, внутрішні відносини та життєстійкість ветеранів [12]. Шість основних принципів лежать в основі соціальної підтримки ветеранів та їхніх сімей за кордоном. Ці принципи включають комплексність (ураховуючи медико-правові, соціально-економічні, моральні, психолого-педагогічні та інші аспекти підтримки) і соціальну відповідальність. Принцип добровільності

передбачає, що людина може вибрати, чи отримувати чи не отримувати соціальні послуги. Принцип адресності передбачає надання соціальної підтримки найбільш нужденним [10]. Нідерланди мають добре розвинену та різноманітну систему соціального захисту ветеранів і ветеранок. Держава надає особливу увагу особам, які мають інвалідність внаслідок професійних обов'язків військової служби. Маємо відзначити, що в Нідерландах є спеціальний омбудсмен з питань ветеранів. Він відповідає за проблеми ветеранської спільноти та кожного ветерана. Вважаємо, що впровадження посади фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб наближає систему реінтеграції ветеранів в Україні до такої ж, як у Нідерландах. Крім того, у Республіці Хорватія ветерани відіграють важливу роль у державній політиці країни. Під час розробки державної політики щодо ветеранів у Хорватії важливим моментом є врахування потреб кожної групи людей. Для них передбачено широкий спектр пільг у галузі медицини, пенсійного забезпечення та різноманітних технологій, які мають на меті зробити їхню реінтеграцію до цивільного життя якомога комфортнішою. Сучасні соціальні зв'язки з колишніми військовослужбовцями країн.

У скандинавських країнах, особливо в Данії, Норвегії та Швеції, є багато спільних рис. Ці риси походять від їхнього історичного та економічного розвитку, а також від їхньої прихильності до «держави загального добробуту». Так, дослідження шведських наукових джерел і практик соціальної роботи з ветеранами свідчить про те, що це регулюється національними законами. Закон, який регулює соціальну підтримку ветеранів, підкреслює важливість надання високоякісної допомоги, яка повинна надаватися кваліфікованою командою фахівців із відповідним досвідом і кваліфікацією. Ветеран має право подати скаргу до відповідних контролюючих органів муніципалітету, якщо він вважає, що послуги не відповідають очікуванням. Основні потреби ветеранів у Швеції включають медичну допомогу, гігієну, харчування, одяг, взуття, розмови по телефону, телебачення та періодичні видання. Ветеран має право подати скаргу до

відповідних контролюючих органів муніципалітету, якщо він вважає, що якість послуг не відповідає очікуванням. Основні потреби ветеранів у Швеції включають медичну допомогу, гігієну, харчування, одяг, взуття, розмови по телефону, телебачення, періодичні видання та інші товари широкого вжитку. В Швеції, Данії та Норвегії важливою технологією соціальної роботи є діяльність сімейних центрів, де надається комплексна допомога ветерану та усій його родині.

Уряд Ізраїлю та міжнародні донори допомагають ветеранам збройних сил. Великі центри пропонують фізіотерапію, гідротерапію та реабілітацію ветеранам і членам їхніх родин. Такі центри не тільки мають спортзали та басейни, але й пропонують багато освітніх і культурних заходів, а також майстерні для творчості. Мережа цих центрів підтримується спеціалізованим відділом реабілітації Міністерства оборони та неприбутковими організаціями з різних країн. Щороку колишні солдати мають можливість отримати стипендію на навчання.

Дослідження також охоплює відновлення військовослужбовців, які були демобілізовані зі Збройних Сил США. У Сполучених Штатах доступна перехідна програма допомоги ветеранам для всіх категорій військовослужбовців, незалежно від типу контракту [10].

2 РОЗДІЛ

АНАЛІЗ СТАНУ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ

2.1 Динаміка чисельності ветеранів та демобілізованих осіб в Україні

За результатами повномасштабної війни в 2021–2024 роках Україна сталася з безпрецедентними труднощами, які значно збільшили кількість демобілізованих і ветеранів. Для створення ефективної державної політики підтримки та реінтеграції необхідно збільшити кількість населення цієї категорії. Дослідження динаміки мінімальних ветеранів і демобілізованих осіб у цьому контексті дозволяє застосувати важливі тенденції, проблеми та потреби, які виникають у суспільстві.

У період з 2021 по 2023 рік кількість учасників бойових дій в Україні залишилася приблизно 135–137 тисяч. На те, що повномасштабна війна почалася з 2022 року, жодних значущих змін у цій галузі не було зафіксовано. Це може бути пов'язано з особливостями офіційного обліку та певними підтримками в наданні статусу. Тим не менш, так стабільність не показує кількість людей, які беруть участь у бойових діях. Але у 2024 році кількість учасників бойових дій зростає до 1 071 499, що свідчить про масовий характер мобілізації та поступове оформлення юридичного статусу для великої кількості військовослужбовців. Такий стрибок в офіційній статистиці став логічним наслідком масштабної військової участі громадян у захисті держави, а також зростання уваги до соціального захисту ветеранів і визнання їхнього внеску.

Особи з інвалідністю внаслідок війни більш динамічні. З 2021 року їхня кількість зменшилася зі 109 202 до 103 491 у 2023 році. Це може вказувати на проблеми з отриманням офіційного статусу та певну смертність серед цієї

категорії. Змінення чисельності також може свідчити про формальні труднощі з оформленням відповідних документів або недостатню реабілітаційну підтримку. Але, так само як і з учасниками бойових дій ми спостерігаємо що у 2024 році кількість зросла до 119 678 осіб. Це може бути наслідком активнішого процесу оформлення статусів, розширення доступу до експертиз та зростання кількості поранених унаслідок інтенсивних бойових дій. Така динаміка вказує на нагальну потребу у посиленні системи реабілітації, соціального захисту та психологічної підтримки для цієї вразливої групи.

Таблиця 2.1

Кількість ветеранів війни у 2021-2024 рр.

	2021	2022	2023	2024
Учасники бойових дій	135916	137603	137545	1071499
Особи з інвалідністю внаслідок війни	109202	107084	103491	119678
Сім'ї загиблих і померлих ветеранів війни	122018	107419	98650	-
Учасники війни	236143	177275	135616	159932
Особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною	17	16	14	-

Джерело: побудовано автором за даними [4,5,6,20]

Зниження кількості членів сімей ветеранів війни зі 122 018 у 2021 році до 98 650 у 2023 році є ще більш значним. У світі ця тенденція викликає сумніви щодо того, недостатньо втратив та підтримав родини, які втратили близьких. З огляду на інтенсивність бойових дій, які розпочалися з 2022 року, очікується зростання цієї категорії. Це можна позначити, що статуси ще не присвоїлися або що методи класифікації змінилися.

З 2021 року кількість учасників війни, які включають ветеранів Другої світової війни та інших військових конфліктів, зменшилася з 236 143 до 159 932 у 2024 році. Це нормальний процес, який відбувається зі старінням і

смертністю членів цієї групи. Крім того, зменшення кількості осіб з особливими заслугами перед Батьківщиною від 17 до 14 осіб призвели до незворотного процесу в демографії. У загальному, зміни в усіх групах показують, що державна політика повинна бути оновлена, щоб відповідати сучасним викликам і новій хвилі ветеранів, які потребують підтримки та реінтеграції.

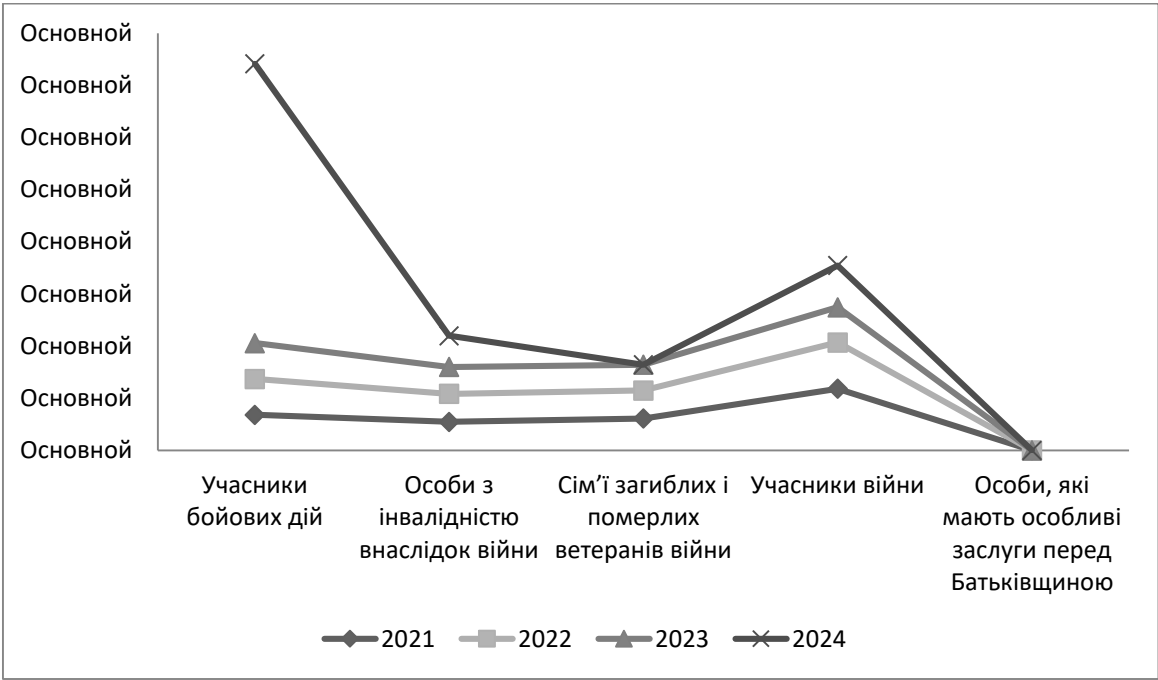

Рис. 2.1 Кількість ветеранів війни за 2021-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [4,5,6,20]

Внаслідок активних бойових дій і мобілізаційних процесів за даними в таблиці 2.1 та рис. 2.1 у 2021–2024 роках кількість демобілізованих і ветеранів в Україні значно зросла. Ця динаміка розвитку про те, що комплексний підхід до соціальної адаптації, підтримки захисників і планування довгострокових планів реінтеграції є необхідним. Дані показують, що постійний моніторинг моніторингу, залучення громади та ефективна взаємодія між державними структурами є фактично досягнутими для тих, хто повернувся з фронту [4,5,6,20].

2.2 Територіальний аналіз процесу реінтеграції ветеранів: ситуація в областях України

Реінтеграція ветеранів і демобілізованих осіб в Україні має певні територіальні особливості, пов'язані зі світовими ресурсами, стратегіями місцевої влади, рівнем розвитку інфраструктури та наближенням до зони бойових дій. Аналіз ситуації в окремих країнах кращі механізми, які працюють , і програми перешкоди на шляху соціальної адаптації ветеранів у різних регіонах країни (див. таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Кількість учасників бойових дій 2021-2023 рр. за регіонами

	2021	2022	2023
Київська	6573	6548	7042
Дніпропетровська	11937	12115	13253
Харківська	8279	8389	8469
Львівська	8869	8873	9386

Джерело: побудовано автором за даними [4,5,6]

Зважаючи на статус столичного регіону, в Київській області активно впроваджуються програми підтримки ветеранів , зокрема через приміщення для ветеранів, соціальні послуги та програми психосоціальної допомоги. У Києві реалізуються проекти з перекваліфікації, психологічної реабілітації та створення ветеранів бізнесу за рахунок більшого доступу до ресурсів і партнерства з міжнародними організаціями. Але попит на послуги підвищує доступність, особливо в густонаселених районах [13].

Проблема реінтеграції ветеранів та демобілізованих у територіальних громадах Дніпропетровської області залишається актуальною через низку проблем, які вдосконалюють процес. Надання останніх послуг ветеранам та

їхнім родинам ускладнюється недостатнім фінансуванням на місцевому рівні. Нестабільне фінансування соціальної допомоги в громадах області обмежує доступ до медичних, психологічних та інших інших послуг. Аналіз цих проблем показує на те, що необхідно створити більш ефективні механізми підтримки ветеранів на рівнях місцевих громад. Це включає посилення співпраці між бізнесом, державними структурами та громадськими організаціями.

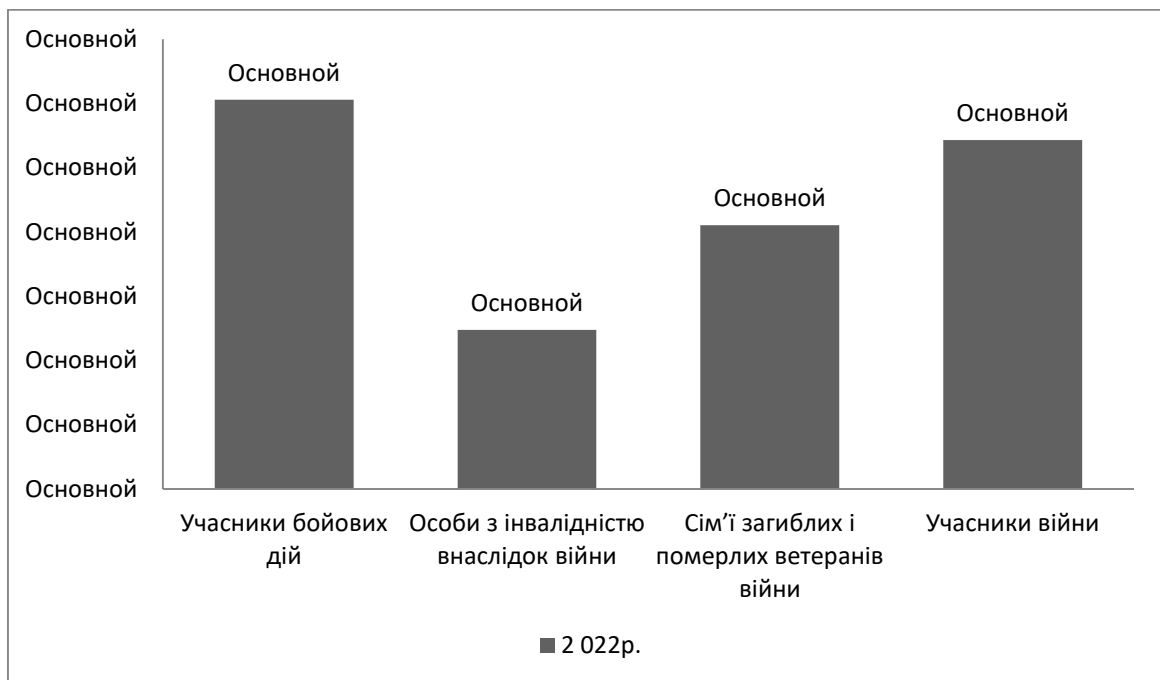

Рис. 2.2 . Кількість ветеранів війни в Дніпропетровській області станом на 01.01.2023

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Таким чином, необхідно збільшити фінансування соціальної допомоги та розширити програми підтримки, щоб ветерани та демобілізовані люди успішно реінтегрувалися в територіальні громади Дніпропетровської області. Збалансований підхід до вирішення цієї проблеми є єдиним способом гарантувати гідне життя ветеранів та їхньої родини, а також сприяти стабільності та розвитку місцевих громад [18].

Реінтеграція має свої особливості в Харківській області, яка знаходиться поблизу зони бойових дій. Тут особливу увагу приділяють наданню ветеранам житла, медичних послуг і захисту їхніх прав як переселенців.

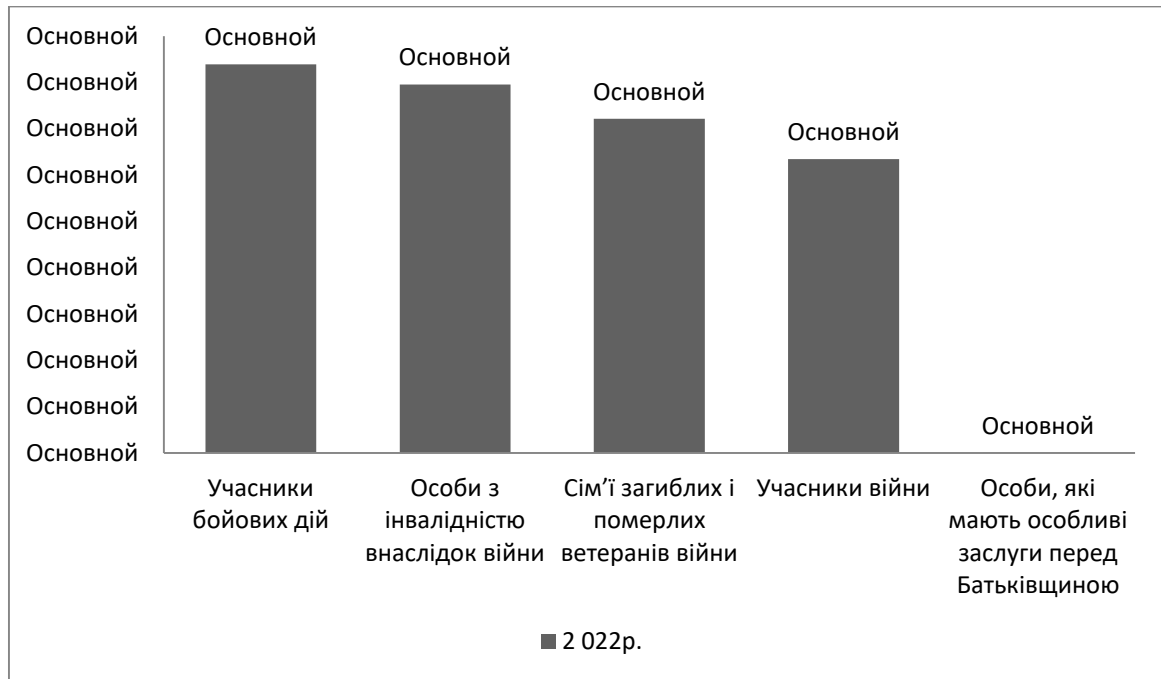

Рис. 2.3 . Кількість ветеранів війни в Харківській області станом на 01.01.2023

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Через воєнні загрози багато організацій переміщуються або працюють у складних умовах, що ускладнює процес реінтеграції. Тім часом громади демонструють значну солідарність та ініціативу в підтримці ветеранів [14].

У Львівській області, яка не знаходиться на передовій, створено сприятливе середовище для відновлення ветеранів. У цьому районі активно діють ветеранські організації, здійснюються освітні програми та грантові програми для початку власної справи. Місцева влада та громадський сектор тісно співпрацюють, щоб сприяти комплексному підходу до соціальної адаптації. Розширення внутрішньо переміщених осіб на Львівщині, серед яких багато ветеранів, збільшує навантаження на соціальні служби [15].

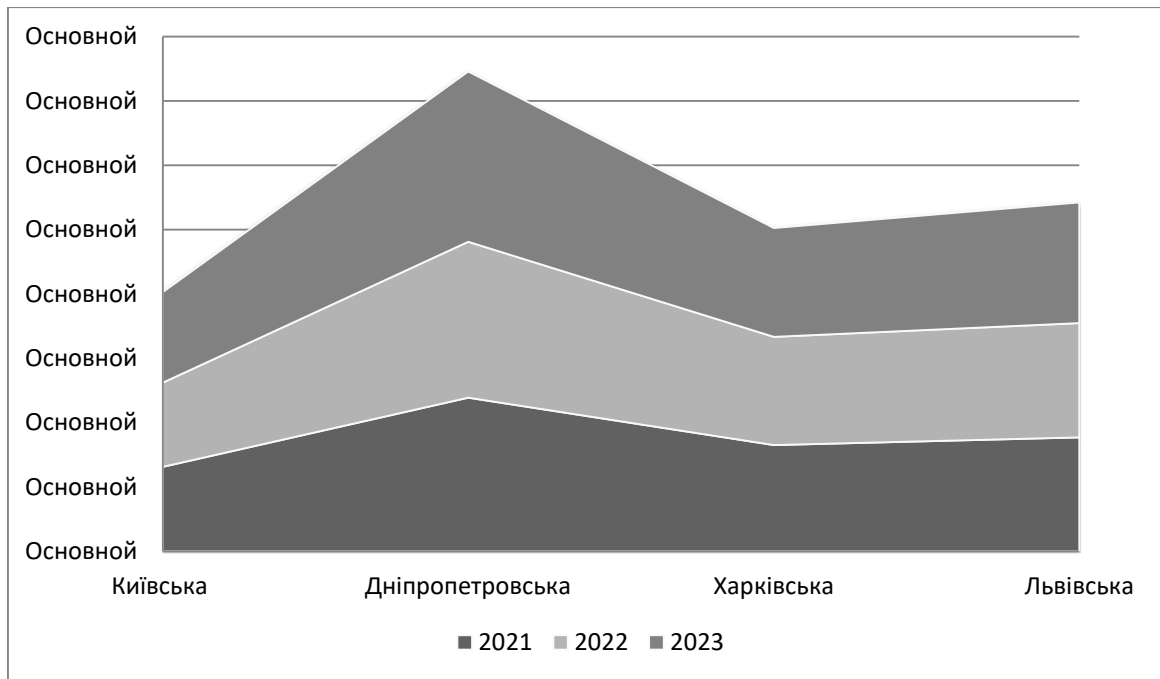

Рис. 2.4 . Кількість ветеранів війни за регіонами

Джерело: побудовано автором за даними [4,5,6]

Територіальний аналіз на рис. 2.4 показує, що впровадження політики реінтеграції ветеранів відрізняється в різних регіонах України. У деяких практиках є ефективними, але в інших є значні проблеми, пов'язані з безпекою чи інфраструктурою. Для успішної реінтеграції на національному рівні необхідно виконати місцеві особливості, підтримувати міжрегіональну координацію та підтримувати програми, які вже продемонстрували успіх.

2.3 Стан реінтеграції українських ветеранів та демобілізованих осіб за кордоном

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну багато українців, особливо демобілізованих і ветеранів, опинились за кордоном. Деякі з них поїхали на лікування, реабілітували або тимчасово проживали в безпечних місцях . У цьому контексті реінтеграція українських ветеранів за

кордон стала новим викликом, який вимагає уваги уряду та підтримки приймаючих країн. Рівень міждержавного співробітництва, доступність соціальних послуг і готовність діаспори підтримувати своїх захисників багато в чому напочатку, наскільки вони адаптуються за кордоном.

Одним із основних напрямків державної політики в багатьох країнах світу є соціальне забезпечення ветеранів. В Україні існує низка законодавчих актів і державних програм, спрямованих на надання матеріальної підтримки, медичних послуг, реабілітацію та сприяння працевлаштуванню демобілізованих осіб (див. додаток А).

У багатьох європейських країнах, таких як Німеччина, Польща та Чехія, українські ветерани можуть отримати базові соціальні та медичні послуги. Частина з ними отримує допомогу від українських громадських організацій за кордоном, а також бере участь у місцевих програмах психологічної допомоги та реабілітації. З іншого боку, адаптація є складним завданням через труднощі, пов'язані з мовними бар'єрами, невизначеністю щодо статусу та відсутністю спеціалізованих програм для військових. У деяких випадках ветеранам важко підтвердити свій статус або отримати допомогу, яка доступна лише громадянам країни, де вони проживають [9].

У Сполучених Штатах система державної підтримки ветеранів починалася з окремих заходів, спрямованих на вирішення найнагальніших проблем у забезпеченні ветеранів, таких як медична допомога, реабілітація та спеціалізовані виплати для ветеранів з інвалідністю, професійна реабілітація з подальшим працевлаштуванням, до централізованої та комплексної системи підтримки, яка включає страхування військовослужбовців, виплати компенсацій ветеранам, які отримали інвалідність через участь у бойових діях, освітні програми, запобігання безпритульності та спеціалізовані програми інтеграції у мирне життя. Люди, які отримали доступ до окремих державних програм підтримки, постійно збільшувалися. Серед них були члени сім'ї військових ветеранів і колишні військовослужбовці, чия інвалідність не була пов'язана безпосередньо з бойовими діями. Завдяки цій структурі

Міністерство охоплює всі основні напрями державної політики щодо ветеранів, зокрема реалізацію програм підтримки ветеранів, які пропонують спеціальні умови для колишніх військовослужбовців у таких сферах: охорона здоров'я, пенсійне забезпечення, страхування, освіта, працевлаштування, бізнес, придбання житла, інвалідність і безробіття, поховання та вшанування пам'яті. На рівні штатів є міністерства у справах ветеранів, які працюють у співпраці з федеральним міністерством у межах вищезазначених цілей [12].

Українські ветерани за кордоном намагаються залишитися активними членами громади, незважаючи на труднощі. Вони представляють Україну на світовій арені через власні проекти, ветеранські осередки та міжнародні конференції. Їхні важливі інструменти самореалізації включали волонтерство та інформаційні кампанії, надання допомоги побратимам в Україні та підтримку родини загиблих. Такі види участі не тільки допомагають психологічно адаптуватися, але й зміцнюють зв'язок з домом. Коли ми порівнюємо міжнародні практики з практиками в Україні, ми можемо побачити основні проблеми, які потребують захворювання: недостатнє фінансування, слабка взаємодія між державними та громадськими організаціями та обмежена кількість програм професійної реабілітації [11].

Уже зараз Україна ділиться досвідом із Данією та Хорватією щодо реабілітації ветеранів і їх інтеграції в соціальне життя. Примітно, що кожна з досліджуваних країн, попри значні відмінності в структурі соціального піклування між ними та різні успіхи, вони прагнуть до передачі надання послуг на місця. Велике залучення волонтерських організацій, які можуть надавати спеціалізовані послуги та сприяти кращій інтеграції ветеранів та членів їхніх родин до життя спільноти, також є позитивною практикою серед них. Крім того, спільним для всіх проаналізованих ситуацій є прагнення соціальних політик допомагати ветеранам та членам їхніх родин отримати фінансову автономію та стабільність. Це можна досягти шляхом створення робочих місць, додаткового навчання та тренування для працевлаштування, підтримки ветеранських підприємств і дозволу ветеранам працевлаштуватися.

Крім того, важливим елементом є об'єднання всіх ветеранських послуг до одного місця, де ветерани, особливо ветерани з інвалідністю, та їхні родини можуть отримати консультації щодо своїх прав і можливості отримання послуг без необхідності звертатися до окремих установ, які відповідають за різні аспекти підтримки. Хоча український контекст відрізняється від проаналізованих країн, перелічені інструменти можуть бути корисними для української системи піклування про ветеранів [11].

Реінтеграція українських ветеранів, які проживають за кордоном, залишається складним завданням, яке вимагає комплексної підтримки з боку української держави та міжнародних партнерів. Багато ветеранів демонструють високий рівень адаптивності, соціальної активності та готовності допомагати іншим, незважаючи на багато викликів. Можливо створити чіткі механізми співпраці між Україною та країнами, створити міжнародні програми допомоги та сприяння поверненню ветеранів до мирного життя, незалежно від того, де вони проживають.

3 РОЗДІЛ

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДОПОМОГИ ВЕТЕРАНАМ ТА ДЕМОБІЛІЗОВАНИМ ОСОБАМ

3.1 Перспективи розвитку державної політики реінтеграції в Україні

Перспективи розвитку реінтеграційної політики уряду в Україні. Питання комплексної інтеграції ветеранів у суспільне життя сьогодні є досить актуальним. Ветерани та ветерани повинні відчувати не тільки повагу та вдячність, але й те, що держава та органи місцевого самоврядування забезпечують їх відповідні умови. Зрештою, як передати військовий із позивним «Орест» у минулому, провідні громадяни сплачують більше, ніж податки. Комплексний підхід до вирішення цих проблем дозволить ветеранам добре жити та інтегруватися в суспільство.

Для того, щоб система соціального захисту ветеранів працювала ефективно та охоплювала всі необхідні аспекти, важливо відзначити кілька важливих пропозицій. Збільшення бюджету соціальних програм для ветеранів. В Україні видатки на соціальну допомогу ветеранам мають значно збільшитися. Для цього необхідно змінити бюджетну політику та надати більше грошей для виплат і пільг. Це включає як одноразові гроші, так і щомісячні пенсії та допомогу на соціальну адаптацію. Для задоволення основних потреб і реабілітації ветеранам потрібно більше грошей, особливо після демобілізації.

Розширення доступу до лікування та реабілітації. Медичні послуги є важливою частиною соціального забезпечення ветеранів. Багато ветеранів стають від серйозних травм або психічних розладів, тому важливий доступ до високоякісної медичної допомоги. В Україні необхідно розширити програми медичної реабілітації, надати ветеранам безкоштовні або пільгові ліки, а також

створити спеціалізовані медичні центри, де ветерани можуть отримати повну реабілітацію [17].

Програми адаптації та психологічної підтримки Після повернення з війни багато ветеранів стикаються з психічними проблемами, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Система соціального забезпечення повинна включати психологічну допомогу. Ветеранам можна допомогти успішно інтегруватися в мирне життя за допомогою програм адаптації до цивільного життя, які включають психологічну підтримку, допомогу в подоланні стресу та групові заняття. Крім того, важливо проводити інформаційні кампанії, спрямовані на знищення стигми щодо психічних розладів.

Розвиток освіти та професійної підготовки: наявність доступу до освіти та професійної підготовки значно полегшує реінтеграцію ветеранів у цивільне життя. Ветерани часто стикаються з труднощами при перевірці на ринок праці, тому забезпечили програми перепідготовки та підвищення кваліфікації. Це можуть бути курси за повними професіями, тренінги, які повністю ветеранам знайдуть роботу та освоїти нові навички. Крім того, необхідно забезпечити їм безкоштовний доступ до вищої та вищої освіти, щоб зробити їх більш конкурентоспроможними на ринку праці.

Однією з цих проблем для ветеранів є забезпечення житлом. Багато з них живуть у поганих умовах або не мають власного житла. В Україні потрібно створити державні програми, які після ветеранів отримують житло, наприклад, пільгові кредити або соціальне житло. Усі, хто потребує першочергового забезпечення, і ті, хто може заплатити вартість житла, повинні мати доступ до такої програми.

Підтримка сімей військовослужбовців, які загинули Сім'ї військовослужбовців потребують постійної допомоги. Для них слід створити спеціальні програми соціального забезпечення, які включають захист одноразової допомоги, щомісячні виплати, безкоштовне медичне обслуговування та пільги на освіту для дітей, які загинули. Крім того, важливо,

щоб соціальні працівники підтримували родину та допомагали вирішувати повсюдні проблеми.

Розширення знань ветеранів про їхні права Багато ветеранів не знають про свої державні права та можливості. З метою покращення цього питання ветеранам необхідно створити інформаційні ресурси, на яких вони будуть зацікавлені про всі програми підтримки та допомоги, які доступні для них. Важливо також створити програми навчання для ветеранів, які покращують їхні соціальні та юридичні проблеми .

Створення громадських організацій і центрів для ветеранів Для того, щоб допомогти ветеранам, необхідно створити мережу спеціалізованих ветеранських центрів і громадських організацій, де вони зможуть отримати консультації юристів і допомогу в пошуку роботи. такі організації можуть змінювати важливу роль у процесі реінтеграції, надаючи ветеранам необхідну допомогу та дозволяючи їм висловлювати свої потреби [19].

Таким чином, покращення соціального забезпечення ветеранів в Україні вимагає комплексного підходу, який включає фінансову допомогу, медичну допомогу, психологічну допомогу, освіту, житлові пільги та допомогу сім'ям загиблих. Забезпечити ветеранам гідне життя після служби та повернення до мирного життя можна лише за умови збільшення фінансування та впровадження нових програм, спрямованих на реінтеграцію.

3.2 Перспективи вдосконалення механізмів підтримки ветеранів у громадах

Після початку повномасштабної війни в Україні підтримка демобілізованих і ветеранів стала особливо важливою. Зростаюча кількість військових, які повертаються до цивільного життя, потребує ефективної системної реінтеграції, зокрема на рівнях місцевих громад. Соціальні послуги, працевлаштування, медична та психологічна допомога – все це залежить від

громади. Щоб ветерани могли повністю працювати до активного суспільного життя, необхідно покращити ці механізми.

Одним із головних перспектив є впровадження персоналізованих програм реінтеграції ветеранів, які впливають на їхні інтереси, потреби, досвід роботи та стан здоров'я. Таким чином можна перейти від загальних процедур до індивідуальної допомоги, що підвищить ефективність лікування та повернення до активного життя. Для цієї громади необхідно співпрацювати з соціальними працівниками, медичними закладами, навчальними закладами та підприємствами.

Іншим напрямком є підвищення ефективності місцевих органів влади. Це можна досягти шляхом навчання кадрів, створення відділів для ветеранів у ЦНАПах та створення спеціалізованих посад, призначених для координації роботи з ветеранами. Це покращити роботу на місцях і підвищити довіру ветеранів до місцевої влади. Крім того, громади можуть співпрацювати з міжнародними фондами, громадськими організаціями та ветеранськими об'єднаннями, щоб отримати додаткові ресурси [19].

Інформаційна доступність також є важливою. Ветерани часто не знають про свої права, можливості чи сервіси, які їм доступні. Люди повинні мати доступні інформаційні ресурси, гарячі лінії та консультаційні заходи у співпраці з профільними організаціями. Крім того, варто створити в суспільстві культуру поваги до ветеранів через освітні та культурні програми, які зменшують стигматизацію та сприяють інтеграції.

Важливою перспективою є створення місць для ветеранів, де вони можуть спілкуватися, отримувати послуги та проходити навчання та реабілітацію. Такі місця можуть стати центрами створення нової ветеранської культури в громадах і сприяти залученню ветеранів до волонтерства, підприємництва та громадського життя. Приклади таких зон вже і можуть бути прикладом для інших областей.

Зважаючи на те, що сімейне середовище має вирішальне значення для реінтеграції, громади повинні втратити потреби родинних ветеранів. Ще

одним напрямком, який потребує розвитку, є надання комплексної підтримки, включає доступ до освітніх і культурних програм, а також психологічну допомогу для членів сімей. Такий метод не тільки зменшить ризики соціального відчуження ветеранів, але й покращить єдність громад [16].

Удосконалення методів підтримки ветеранів у громадах є реальним успіхом для успішної реінтеграції та сталого розвитку українського суспільства. Перспективні напрями, які мають бути в центрі уваги як держави, так і місцевого самоврядування, включають впровадження індивідуальних підходів, розвиток інституційної сприйнятливості, створення місць для ветеранів і залучення родини до процесу адаптації. Застосування ефективної підтримки ветеранів завдяки соціальній справедливості та зміцненню громад як осередків стійкості та єдності країни.

3.3 Міжнародний досвід як орієнтир для вдосконалення української системи підтримки ветеранів

Питання створення ефективної системи підтримки ветеранів набуває особливої актуальності у світовому масштабі військових конфліктів в Україні. Досвід інших країн, які вже пройшли шлях реінтеграції військовослужбовців, є надзвичайно цінним, оскільки Україна наразі лише розробляє власну ветеранську політику. З використанням міжнародних моделей можна перейняти ефективні практики та запобігти розширеним помилкам, адаптуючи успішні рішення до ситуації в Україні.

Американська система підтримки ветеранів, яка керує Міністерством у справах ветеранів США (VA), є єдиною з найвідоміших моделей. Вона надає ветеранам широкий спектр послуг, включаючи медичну допомогу та психологічну допомогу, освітні гранти, житлові програми та юридичну допомогу. Ця система працює, незважаючи на високу вартість за рахунок складного підходу та прозорих процедур. Україна може змінити деякі аспекти,

наприклад, створити лікарні для ветеранів або дотримуватися принципу «одного вікна» [12].

Цікавим є також досвід Ізраїлю, де довгострокова реабілітація ветеранів та їх інтеграція в економіку є центром уваги. Після служби ізраїльські військові мають право на професійну перепідготовку, пільговий кредит і пріоритет у працевлаштуванні. Держава стимулює бізнес до найму ветеранів. Таку модель можна використовувати в Україні, після країни зараз відбувається процес інсталяції світу та економічного зростання. Європейські країни, особливо Велика Британія, звертають увагу на громадську підтримку ветеранів та розвиток їхніх організацій. У Великій Британії працюють кілька автономних організацій, які надають підтримку на місцевому рівні, і їх дії фінансуються державою через гранти. Це сприяє активному залученню ветеранів до створення систем підтримки, розвитку спільноти та зниження психологічних перешкод при отриманні допомоги. З використанням такого методу процес реінтеграції можна зробити більш «людяним» і менш бюрократичним [11].

Для створення української політики щодо підтримки ветеранів міжнародний досвід є комерційним орієнтиром. Хороші приклади в Сполучених Штатах, Ізраїлі та країнах Європи показують, що ефективна допомога ветеранам повинна бути системною, складною та адаптованою до конкретних особливостей. Україна повинна не тільки брати готові моделі, але й гнучко інтегрувати їх у свою правову, соціальну та економічну систему, враховуючи потреби людей, які постраждали від війни.

ВИСНОВОК

У ході дослідження теми реінтеграції ветеранів та демобілізованих осіб у територіальних громадах України було проаналізовано комплекс правових, соціальних, організаційних та практичних аспектів, що визначають ефективність цього процесу. Актуальність проблеми зумовлена не лише подіями останніх років, але й системною потребою в забезпеченні стабільної, дієвої, соціально орієнтованої моделі взаємодії держави та ветеранів. З огляду на міжнародні виклики, зростання чисельності демобілізованих осіб, важливою є розбудова ефективної системи реінтеграції, яка функціонуватиме не лише в умовах конфліктів, але й у період відновлення.

Проведене дослідження дозволило дійти до таких ключових узагальнень:

1. Реінтеграція ветеранів та демобілізованих осіб — це багаторівневий процес, що охоплює правову, соціальну, психологічну, економічну та культурну адаптацію колишніх військовослужбовців до умов мирного життя. На основі аналізу наукової літератури було встановлено, що поняття «реінтеграція» трактується досить широко та включає як підтримку з боку держави, так і самостійну активність ветеранів. Основними завданнями реінтеграції виступають створення умов для повернення до цивільного життя, працевлаштування, доступ до медицини, освіти, психологічної допомоги, а також підтримка соціальної активності ветеранів.

2. Нормативно-правове забезпечення реінтеграції в Україні має певний поступ у розвитку, зокрема після 2014 року, однак все ще залишається фрагментарним. Прийняті закони, державні програми та стратегії часто не мають чіткого механізму реалізації на місцях. Потребують оновлення критерії надання допомоги, механізми моніторингу, а також ефективна міжвідомча взаємодія. Варто наголосити, що децентралізація відкрила нові можливості для органів місцевого самоврядування, але одночасно поставила перед ними

завдання ефективно виконувати нові повноваження без належного кадрового та фінансового забезпечення.

3. Закордонний досвід реінтеграції ветеранів свідчить про важливість системного підходу: створення спеціалізованих установ, окремих міністерств у справах ветеранів (як у США), інтеграції електронних сервісів, запровадження психологічної підтримки, освітніх програм та активної участі громадськості. Досвід таких країн, як Канада, Ізраїль, Німеччина, демонструє, що найуспішнішими є моделі, які поєднують державну політику з ініціативами громадянського суспільства, а також передбачають індивідуальний підхід до потреб ветеранів. Україна має потенціал для адаптації окремих елементів таких моделей із урахуванням своїх умов.

4. Аналіз стану реінтеграції ветеранів у територіальних громадах України засвідчив, що рівень розвитку інфраструктури підтримки ветеранів є нерівномірним. Деякі громади демонструють позитивні практики — створення ветеранських просторів, реалізація освітніх та реабілітаційних проєктів, активна участь місцевого самоврядування. Проте в більшості випадків відчувається нестача спеціалістів, обмежене фінансування, відсутність чітких алгоритмів дій, що ускладнює забезпечення належного рівня підтримки. У ряді регіонів не існує локальних програм, не ведеться достатньої інформаційної роботи з ветеранами.

5. Перспективи вдосконалення державної політики реінтеграції в Україні полягають у необхідності розробки довгострокової національної стратегії з чітким розподілом повноважень між центральними та місцевими органами влади, підвищенні рівня координації між відомствами, формуванні сталої фінансової підтримки для місцевих програм. Особливо важливо адаптувати кращі міжнародні практики до українських умов, в тому числі: створення єдиного цифрового кабінету ветерана, запуск програм професійної перекваліфікації, організація психологічної підтримки за принципом «рівний — рівному», розвиток соціального підприємництва серед ветеранів.

6. Залучення громад до реінтеграційних процесів має бути підкріплене не лише законодавчо, а й фінансово та методично. Необхідне навчання фахівців, які працюють із ветеранами, розвиток партнерств із громадськими організаціями, запровадження системи супроводу та менторства для ветеранів, які повертаються до громад. Важливо створити механізми для збору зворотного зв'язку від самих ветеранів, що дозволить робити політику реінтеграції не лише формальною, а справді адресною й ефективною.

Підсумовуючи, слід зазначити, що проблема реінтеграції ветеранів і демобілізованих осіб — це не лише питання соціального захисту, а й стратегічне завдання для всього суспільства. Ефективна реінтеграція дозволяє не тільки підтримати людей, які віддали частину свого життя службі державі, а й зміцнити соціальну єдність, сприяти розвитку громад, забезпечити економічну активність ветеранів і їхнє повноцінне життя після служби.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна стверджувати, що Україна має як потенціал, так і необхідність глибшого впровадження системного підходу до реінтеграції ветеранів. Використання міжнародного досвіду, поєднання зусиль держави, громад і самих ветеранів — це шлях до побудови сучасної, чутливої до потреб людини, ветеранської політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 45, ст.425). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
3. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024—2027 роках розпорядження від 29 листопада 2024 р. № 1209-р. URL: <https://mva.gov.ua/gromadskosti/category/91-gromadskosti/proekt-rozporyadzhennya-kabinetu-ministriv-ukraini-pro-zatverdzhennya-strategii-veteranskoj-politiki-na-period-do-2030-roku>
4. Статистичний збірник: Соціальний захист населення України у 2022 році/ за ред. Сенік І. В. Державна служба статистики України. Київ 2023
5. Статистичний збірник: Соціальний захист населення України у 2021 році/ за ред. Сенік І. В. Державна служба статистики України. Київ 2022
6. Статистичний збірник: Соціальний захист населення України у 2023 році/ за ред. Сенік І. В. Державна служба статистики України. Київ 2024
7. Азьмук Н. А. Соціально-економічна та освітня реінтеграція ветеранів до ринку праці: український контекст: дис.. ... д-р екон. наук, доцент: Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ
8. Селянінова А., Кузьбіда В., Хоменко Я. Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранів та ветеранок: аналітичне дослідження. Український ветеранський фонд Київ — 2024
9. Джон Грехем Керрінгтон. Огляд міжнародних практик у сфері реінтеграції ветеранів: міркування щодо воєнного та повоєнного контексту України. 2023. 102 с. URL :

- <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ohlyad-mizhnarodnykh-praktyk-u-sferi-reintehratsiyi-veteraniv-mirkuvannya-shchodo-voyennoho-ta-povoyennoho-kontekstu-ukrayiny>
- 10.Ординович В. А. Закордонний досвід соціальної реінтеграції ветеранів військової служби: дис.. ... Магістр за спеціальністю «Інтелектуальні системи прийняття рішень», архітектор рішень / керівник технічної команди, ТЗОВ «Н-ікс» 79018, Львів, вул. Стороженка, 32, Україна
 - 11.Системи соціальної підтримки ветеранів: Хорватія, Ізраїль, Велика Британія, Сербія та Данія. Аналітична записка / [С.Брус, Я.Бухта, І.Шматко]; За заг.ред. Д.Султангалієва та Л.Галан – Київ, 2023.
 12. Інформаційна довідка щодо зарубіжного досвіду державної підтримки демобілізованих (загиблих) ветеранів та членів їхніх сімей: Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSMaterialsDocs/hum_social_policy/inform_references-hsp/73468.html
 13. На київщині працюють 135 фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. URL: <https://koda.gov.ua/na-kyiyivshhyni-praczuuyut-135-fahivcziv-iz-suprovodu-veteraniv-vijny-ta-demobilizovanyh-osib/>
 14. На Харківщині збільшують кількість фахівців з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб / Харківська обласна військова адміністрація : офіційний сайт. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/131408>
 - 15.Центри ветеранського розвитку / Міністерство у справах ветеранів України : офіційний сайт. URL: <https://mva.gov.ua/veteranam/tsentri-veteranskogo-rozvitku>
 - 16.Ветеранська політика в громадах: як це працює та які можливості може використати місцева владаURL: <https://decentralization.gov.ua/news/19068>

17. Реформа підтримки ветеранів / Урядовий портал: офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/bezpeka-ta-oborona/reforma-pidtrimki-veteraniv>
18. Ветеранам / Дніпропетровська обласна військова адміністрація : офіційний сайт. URL: <https://adm.dp.gov.ua/veteranam>
19. Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби. URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialni-poslugy-dlya-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadah-vyklyky-ta-potreby/>
20. Адміністративні дані в значенні Закону України “Про державну статистику”, що збираються Міністерством у справах ветеранів України. URL: <https://data.gov.ua/dataset/034f43a4-133a-498f-8478-6076ed1013e4>

ДОДАТКИ

Міжнародні практики залучення ветеранів на ринок праці

Країна	К-ть ветеранів, або прирівняних категорій	Практики підтримки та допомоги при переході до ринку праці
Австралія	496 276 осіб 1,8% населення	- програми працевлаштування, що передбачають допомогу з визначенням наявних варіантів та зведенням їх із потенційними роботодавцями, що включає використання онлайн-інструмента задля здійснення оцінки здатності до самостійного працевлаштування
Хорватія	426 956 осіб 10 % населення	- фінансова та освітня підтримка у створенні кооперативів (для усіх ветеранів); - програма навчання і працевлаштування для осіб, які потребують професійної допомоги у зв'язку з інвалідністю / пораненням та непрацевлаштованих ветеранів; - вакансії та посади на державній службі
Франція	797 887 осіб 1,2 % населення	- фінансова підтримка перекваліфікації; - консультування з питань працевлаштування (3 роки з моменту звільнення зі служби); - доступ до професійного навчання (без обмежень часу з моменту звільнення) для окремих категорій
Німеччина	0,2 % населення	- професійна орієнтація перед звільненням і підтримка у проходженні професійного навчання та консультування впродовж періоду, не більше 7 років із моменту звільнення
Ізраїль	58 154 осіб	- субсидований доступ до вищої освіти та професійного навчання; - консультування й підтримка з написання резюме та подання заявок на роботу; - одноразова грантова виплата після успішного завершення 6-місячного терміну працевлаштування
Великобританія	2,7 млн осіб 4,08% населення	- допомога в подачі заявок на отримання пільг, - підтримка у сфері перекваліфікації та подання заявок на роботу; - спеціалізована допомога з освітою та перекваліфікацією доступна для осіб, які вважаються такими, що мають перешкоди у працевлаштуванні у зв'язку з пораненням
США	19,4 млн осіб 5,8% населення	- доступ до субсидованої освіти й послуг консультування з питань кар'єри; - особи, які мають інвалідність, пов'язану зі службою, можуть отримати право на додаткову підтримку в питаннях дослідження варіантів працевлаштування і проходження навчання